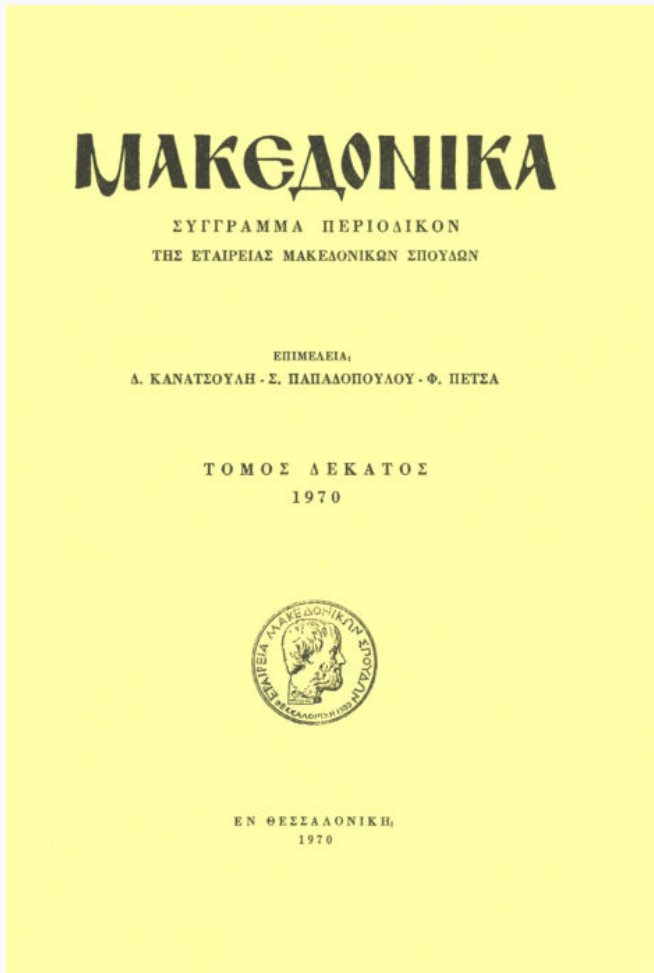

Μακεδονικά

Vol 10, No 1 (1970)

Stilpon P. Kyriakides, Two studies on Modern Greek Folklore

Ελεονώρα Σκουτέρη

doi: [10.12681/makedonika.812](https://doi.org/10.12681/makedonika.812)

Copyright © 2014, Ελεονώρα Σκουτέρη

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Σκουτέρη Ε. (2015). Stilpon P. Kyriakides, Two studies on Modern Greek Folklore. *Μακεδονικά*, 10(1), 322–326. <https://doi.org/10.12681/makedonika.812>

Stilpon P. Kyriakides, *Two Studies on Modern Greek Folklore* (Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, ἀριθ. 97), Thessaloniki 1968, 8ov, σελ. 132+1 εικόν +14 πίνακες.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων ἐπιστημόνων — ποὺ ἄρχισε στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα — γιὰ τὴ μελέτη τῆς γλώσσας καὶ τῆς ζωῆς τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ, εἶχε κίνητρο βασικὰ ἱστορικὸ καὶ ἀρχαιολογικὸ. Στὴ σύγχρονη ζωὴ τῶν Ἑλλήνων ἐβλεπαν νὰ ξαναζοῦν οἱ περιγραφές τῶν ἀρχαίων συγγραφέων γιὰ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς μακρινῆς ἐκείνης ἐποχῆς, καὶ αὐτὸ τοὺς παρακινούσε νὰ συγκρίνουν συστηματικότερα καὶ νὰ συσχετίσουν τὰ ἀρχαία μὲ τὰ νεώτερα ἑλληνικὰ πράγματα. Ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν «ζώντων μνημείων» γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς ξένους.

Ἡ ἔρευνα εἶχε δύο κυρίως κατευθύνσεις: οἱ παλιότεροι ἔρευνητές, ὅπως ὁ B. Schmidt καὶ ὁ K. Wachsmuth (στὴν κίνηση αὐτὴν ἀνήκει καὶ ὁ δικός μας Ν. Γ. Πολίτης) συσχέτιζαν στίς ἐπιστημονικὲς τους μελέτες ἄμεσα τὴ νεοελληνικὴ λαϊκὴ παράδοση πρὸς τὴν ἀρχαία¹. ὁ νεώτερος K. Dieterich συνέδεσε εἰδικότερα τὸ βυζαντινὸ καὶ τὸ νεότερο Ἑλληνισμὸ μὲ τὸν Ἑλληνισμὸ τῶν μακεδονικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων². Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπεσήμαναν ἀναλογίες καὶ ὁμοιότητες στὰ ἔθιμα καὶ τὶς δοξασίες τῆς νέας καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, ἀλλὰ δὲν ἐπιχείρησαν νὰ ἔρευνῶσιν διεξοδικὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ σκέψη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Συνήθως ἡ προσπάθεια γινόταν πρὸς ὄφελος τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, καὶ ἔτσι ἡ ἔρευνα πῆρε πολὺ γρήγορα καὶ τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση. Τὴν ἄποψη αὐτὴ τὴν ἐκφράζει κατεξοχὴν τὸ βιβλίον τοῦ J. C. Lawson, *Modern Greek Folklore and Ancient Greek Religion*, London 1910, ὅπου ἡ νεοελληνικὴ λαογραφία χρησιμοποιοῦται ὡς πηγὴ γιὰ τὴ σπουδὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θρησκείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὶς νεώτερες μελέτες ποὺ γίνονται σὺν ἐξωτερικὸ γιὰ τὰ νεοελληνικὰ πράγματα, αὐτὲς εἶναι περισσότερο κοινωνιολογικές.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τοὺς συσχετισμοὺς ποὺ ἐπιχειροῦν οἱ ξένοι ἐπιστήμονες, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἔργασία τους πιὸ σωστὴ θὰ ἔπρεπε νὰ προσανατολισθοῦν περισσότερο πρὸς τὴν ἑλληνικὴ γενικὰ λαογραφία καὶ τὶς ἔρευνες ποὺ ἔγιναν καὶ γίνονται στὴν Ἑλλάδα.

Γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἐπιστήμονες τὸ ἀρχαιολογικὸ ἐνδιαφέρον πῆρε γρήγορα μορφὴ πατριωτικὴ (ἔθνικὴ), μὲ σκοπὸ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἐνότητας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ὡς ἀποδεικτικὰ μέσα χρησιμοποιοῦσαν τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ καὶ τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα³: ἔτσι ἐντάθηκε ἡ συλλογὴ καὶ ἡ ἔρευνα τοῦ γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου, στὴν ὁποία μετεῖχαν διάφοροι ἐπιστημονικοὶ σύλλογοι, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Πολιτεία. Οἱ ἔρευνες αὐτὲς τῶν Ἑλλήνων λαογράφων παρέμειναν σχεδὸν ἄγνωστες στὸ ἐξωτερικὸ, μολοντί — ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δημοσίευση ἄφθονου ὕλικου — καὶ στὸ θεωρητικὸ ἐπίπεδο ἡ συμβολὴ τους ἦταν ἀξιόλογη⁴ (οἱ ἔργασίες π.χ. τοῦ Ν. Γ. Πολίτη χαρακτηρίστηκαν ὡς «πραγματικὸς θησαυρὸς ἀχρησιμοποίητου καὶ

1. O. K. Wachsmuth, Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς ἐν τῇ νέᾳ. Μετάφρ. Ἐμμ. Γαλανοῦ, Κεφαλληνία 1868, ἐξετάζει νεοελληνικὰ ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὴ γέννηση, τὸ γάμο καὶ τὸ θάνατο, καὶ πιστοποιεῖ τὴν προέλευσίν τους ἀπὸ ἀνάλογα ἔθιμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ Bernhard Schmidt στὸ ἔργον του *Das Volksleben der Neugriechen und das hellenischen Altertum*, I, Leipzig, προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ ἐπιστημονικὰ τὴ νεοελληνικὴ λαϊκὴ ζωὴ στὴ συνάφειά της μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα.

2. Karl Dieterich, *Hellenischen Volksreligion und byzantinisch-neugriechische Volksglaube*. I. Teil. (Ἐργασίαι, Bd. I (1915), σ. 2-33).

ἀνεξερεύνητου [στήν 'Αγγλία και τήν 'Αμερική] ύλικού γιά τή νεοελληνική λαογραφία¹). Αυτό σημαίνει ότι κατά κάποιο τρόπο πρέπει νά δίνεταιι στους ξένους επιστήμονες—δους βέβαια δέν μπορούν νά μεταχειρισθοῦν τήν ἑλληνική λαογραφική βιβλιογραφία—ή δυνατότητα νά ἐρευνήσουν τό ύλικό αυτό χρησιμοποιώντας μεταφράσεις.

Οἱ δύο ἐργασίες τοῦ Στ. Π. Κυριακίδη πού διάλεξε τό ΙΜΧΑ γιά νά τίς δημοσιεύσει μεταφρασμένες ἀγγλικά, ἀντιπροσωπεύουν ἀκριβῶς τή συμβολή τῶν Ἑλλήνων λαογράφων στό θεωρητικό μέρος τῆς ἐπιστήμης τους:

I. Neugriechische Volkskunde: Volksdichtung, Volksglaube, Volkskunst mit Hinweisen auf die deutsche Volkskunde, München 1936 (ἀγγλικός τίτλος: Modern Greek Folklore. Folk Poetry, Folk Religion, and Folk Art with References to German Folklore). Μεταφραστής ὁ Robert A. Georges.

II. Γλῶσσα και λαϊκός Πολιτισμός τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων (ἀγγλικός τίτλος: The Language and Folk Culture of Modern Greece). Μεταφραστής ὁ Aristotele A. Katranides και ὁ Robert A. Georges.

Ἡ πρώτη ἐργασία ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς ὀμίλιες πού ἔκαμε ὁ Κ. στό Μόναχο, στό Βερολίνο και στήν Δρέσδη τό 1936, μέ σκοπό νά παρουσιάσει στό γερμανικό κοινό τήν ἑλληνική λαογραφία και νά ὑποδείξει τίς τυχόν ὁμοιότητές της μέ τή γερμανική. Ἡ δεύτερη γράφηκε μέσα στήν κατοχή ὡς ἀντίδραση καί κριτική στή γερμανική προπαγανδιστική ψευδο-ἱστορία², καί δημοσιεύθηκε τό 1946.

Ἡ συνδημοσίευση τῶν δύο ἐργασιῶν δέν σημαίνει ὅτι συνδέονται και οὐσιαστικά. Ὑπάρχει ὁμως ἕνας ἄλλος λόγος πού κάνει εὐστοχη τήν ἐκλογή τους: ἀπό τίς δύο μαζί προβάλλει ἡ συνολική ἀντιμετώπιση τοῦ ἀντικειμένου τῆς λαογραφίας ἀπό τόν Κ., πράγμα πού ἀποτελεῖ και τόν πυρήνα τῆς γενικῆς του θεωρίας. Σ' αὐτό τό σημείο εἰδικότερα ἐγκρίεται και ἡ προσφορά του στήν ἐπιστήμη τῆς λαογραφίας: τό ἄθροισμα τῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων, πού —σύμφωνα μέ τόν ὀρισμό τοῦ Πολίτη— ἀποτελοῦσαν τό ἀντικείμενό της, τό μετέβαλε σέ ὀργανικό σύνολο και ἔδωσε τό σύντομο ὄρισμό τῆς λαογραφίας ὡς ἐπιστήμης τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

I. Οἱ τρεῖς ὀμίλιες, πού ἀποτελοῦν τήν πρώτη ἐργασία, ἔχουν ὡς θέματά τους ἀντίστοιχα τή λαϊκή ποίηση, τή λαϊκή θρησκεία και τή λαϊκή τέχνη, δηλ. ἐκδηλώσεις «περί τῶν ψυχικῶν ἢ πνευματικῶν βίου»³.

Στό μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐργασίας ἡ ἐξέταση δέν ξεπερνά τήν ἀπλή παρουσίαση τῶν σχετικῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων, γιατί περιορίζεται ἀπό τά στενά ὄρια τῆς ὀμιλίας. Οἱ πληροφορίες πού παρέχονται εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσες γιά τοὺς ξένους λαογράφους. Ὡστόσο ἐδῶ δέν ἔχει κανένα λόγο ἡ παρουσίαση ἢ ἀνασκευή τῶν ἐπί μέρους θέσεων τοῦ Κ., ἢ ἡ παράθεση παραδειγμάτων. Ὅμως, ἐπειδή σέ ὅλη τή μελέτη ὑπάρχει σαφής

1. Βλ. τόν πρόλογο τοῦ ΑΙ. Οικονομίδου στή δεύτερη ἐκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ J. C. Lawson, ἑ.ἀ. (New York, University Books, 1964, σ. XIV).

2. Ἐκτός ἀπό τήν ἀναβίωση τῆς γνωστῆς θεωρίας περί σλαβισμού (στό βιβλίο π.χ. τοῦ Buschan, Die Balkanvölker in Vergangenheit und Gegenwart, Stuttgart 1910) ὁ θεωρητικός τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ Alfred Rosenberg στό βιβλίο του Der Mythos des 20. Jahrhunderts, 91-94 Aufl, München 1936, δημιούργησε μία νέα θεωρία περί λεβαντισμοῦ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

3. Γιά τή διαίρεση τῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων, σύμφωνα μέ τή φύση τους, σέ φυσικές, πνευματικές και κοινωνικές βλ. Στ. Π. Κυριακίδη, Ἑλληνική Λαογραφία, Μέρος Α', ἐκδοση β', Ἀθήναι 1965, σ. 42. Τήν ἴδια διαίρεση εἶχε ἀκολουθήσει ὁ Κ. στό προγενέστερο ἄρθρο του «Λαϊκή ζωή» στήν Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκ. λ. Ἑλλάδας.

ή πρόθεσή του να χρησιμοποιήσει συγκριτική μέθοδο, θά ήταν ενδιαφέρον να δοῦμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετώπισε τὰ προβλήματα τῆς μεθόδου αὐτῆς δίνοντάς μας τὸ σωστὸ μέτρο τῶν δυσκολιῶν τῆς.

Γνωρίζουμε ὅτι ἡ κύρια ἀδυναμία τῆς μεθόδου εἶναι ἡ ἀσάφεια τῶν ἀντικειμένων τῆς δηλ., ἢ τὰ στοιχεῖα ποὺ παραβάλλονται εἶναι τόσο ἑτερογενῆ ὥστε ἡ σύγκριση πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἀβάσιμη, ἢ βρίσκονται τόσο κοντὰ γεωγραφικὰ καὶ ἱστορικὰ (χῶρος-χρόνος), ὥστε νὰ μὴν εἶναι βέβαιος κανεὶς ὅτι ἐνεργεῖ μὲ φαινόμενα διαφορετικὰ. Στὴν καλύτερη περίπτωση τὰ στοιχεῖα προέρχονται ἀπὸ περιοχὲς ποὺ μὲ τὸ χρόνο ἀπόκτησαν μιὰ σχετικὴ ὁμοιομορφία στὶς ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ τους. Ἡ ὑπαρξὴ ὁμοίων ἐκδηλώσεων ὀδήγησε, τοὺς ἐθνολόγους κυρίως, στὴ διαμόρφωση διαφόρων θεωριῶν: ὁ Adolf Bastian μελέτησε τὴ διαμόρφωση τῶν «λαϊκῶν ἰδεῶν» στὶς λεγόμενες γεωγραφικὲς ἐπαρχίες, ὁ F. Ratzel τόνισε περισσότερο τὴ γεωγραφικὴ ἐξάπλωση τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ F. Graebner, τέλος, διατύπωσε τὴν ἱστορικότερη ἀπὸ τίς θεωρίες, τὴ θεωρία τῶν πολιτιστικῶν κύκλων.

Τὸ πρόβλημα τῶν ὁμοιοτήτων, ποὺ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ βασικὰ «κλειδιά» ποὺ διαμορφώνουν τὴ μελέτῃ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπασχόλησε ἰδιαίτερα τὸν Κ1. Δέχθηκε τὴ θεωρία τῶν πολιτιστικῶν κύκλων ἀλλὰ μελέτησε εἰδικότερα τὸν κύκλο τοῦ ἐρωμένου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ περιλαμβάνει ὅλους τοὺς εὐρωπαϊκοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς — καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτούς, καὶ τοὺς δύο λαοὺς ποὺ ἐξετάζει. Σποραδικὰ μέσα στὴν ἐργασία ὑπάρχουν παρατηρήσεις σὲ ὀρισμένα σημεῖα ὅπου εἶναι ἕνιοτή ἢ ὁμοιότητα τῆς ἐλληνικῆς λαϊκῆς ποίησης καὶ θρησκείας πρὸς τὴ γερμανικὴ. Ἡ ὁμοιότητα βέβαια δὲν εἶναι τυχαία, καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν περιορίζεται σὲ γενικὰ μόνον χαρακτηριστικὰ ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ σὲ ἰδιαίτερες λεπτομέρειες.

Στὰ πολλὰ ἐπὶ μέρος ἐρωτήματα ποὺ δημιουργοῦνται δὲν δίνει ὁ Κ. συγκεκριμένες ἀπαντήσεις: δεῖχνει ὁμῶς τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἀκολουθίαν τῶν κύκλων ἐπιστημονικὰ γιὰ νὰ φθάσουν σ' αὐτές. Ἡ μέθοδος ἔρευνας ποὺ προτείνει εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

Νὰ μελετηθοῦν ξεχωριστὰ ὅλες οἱ παραλλαγὲς ποὺ ὑπάρχουν μέσα στὸν ὀρισμένο πολιτιστικὸ κύκλο. Μετὰ τὴ γεωγραφικὴ καὶ χρονολογικὴ κατάταξή τους, ἡ σύγκριση θὰ ἀρχίξῃ ἀπὸ τὰ σύνολα καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα (ἢ σύγκριση τῶν στοιχείων καθ' ἑαυτὰ θὰ γίνεται μετὰ τὴ συγκέντρωση τῶν ὁμοίων παραλλαγῶν σὲ ομάδες). Ὁ ἔρευνητὴς θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ μπροστὰ του συνεχῶς τὰ σύνολα τῶν παραλλαγῶν, καὶ, χωρὶς νὰ παραμερίξῃ ἐκ τῶν προτέρων γιὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο λόγο ὅποιαδήποτε παραλλαγὴ, νὰ τίς ἐξετάξῃ ὅλες ἐξ ἴσου.

Σκοπὸς τῆς ἔρευνας θὰ εἶναι: πρῶτα νὰ βρεθοῦν τὰ νήματα ποὺ συνδέουν τοὺς πολιτισμοὺς τῶν δύο λαῶν: μετὰ νὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς τῶν πολιτιστικῶν τους σχέσεων, ποὺ εἶναι πρόβλημα καθαρὰ ἱστορικὸ (δηλ. ἂν οἱ ὁμοιότητες ποὺ διαπιστώθηκαν μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν σὲ ἀνεξάρτητες πηγὲς ἢ σὲ ἀρχαιότερη κοινὴ πηγὴ ἢ σὲ δανεισμοῦ).

1. Τὶς ἀπόψεις τοῦ Κ. γιὰ τὴ συγκριτικὴ μέθοδο βλ. στὴν κριτικὴ ποὺ ἔκανε στὸ βιβλίον τοῦ Walter Anderson, Kaiser und Abt. Die Geschichte eines Schwanks (Helsinki 1923) Λαογραφία τ. 8 (1925), σ.578-588.

2. Ὁ δανεισμός, δηλ. ἡ διάδοση μπορεῖ νὰ γίνεται ὄχι μόνον ἀπὸ ἓνα δρόμο, ἀλλὰ ἀπὸ πολλοὺς δρόμους πρὸς διάφορες κατευθύνσεις. Σὲ λαοὺς ποὺ ἔχουν στενὴ ἐπικοινωνία δὲν ἀποκλείονται καὶ οἱ λεγόμενοι «ὀπισθοβατικοὶ δανεισμοὶ» (ὅπως γίνεται καὶ στὶς γλώσσες) δηλ. διηγήσεις, ἔθιμα, τραγῳδία κ.ά., ποὺ διαδόθηκαν ἀπὸ ἓνα λαὸ Α σὲ ἓνα λαὸ Β, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπανέλθουν ἀπὸ τὸ λαὸ Β στὸ λαὸ Α, ἀφοῦ ὁμοῦ ὑποστοῦν ὀρισμένες μετατροπές, ἢ ἀφοῦ διαπλαστοῦν ἀπὸ τὸν λαὸ Β, καὶ πάρουν νέα μορφή.

“Όλα αυτά προϋποθέτουν ότι θα υπάρχει συνδυασμός της συγκριτικής εξέτασης με την ψυχολογική και την ιστορική εξέταση. Ωστόσο τελικά, είναι δύσκολο — αν όχι αδύνατον — να δοθεί μία λογική ερμηνεία για την ύπαρξη ενός λαογραφικού φαινομένου σε μία ορισμένη περιοχή: τό τότε, τό που και τό γιατί δημιουργήθηκε, και μετά, τό αν και τό πώς διαδόθηκε.

II. Ιστορική μέθοδο, και μάλιστα στην καλύτερή της μορφή, χρησιμοποιεί ό Κ. στη δεύτερη εργασία, που είναι μία από τις συγκροτημένες και ολοκληρωμένες μελέτες του. Η εργασία διαιρείται σε δύο μεγάλα — έξωτερικά ανεξάρτητα — κεφάλαια. Από αυτά τό πρώτο αφορά τή γλώσσα των νεωτέρων Έλλήνων, τό δεύτερο τό λαϊκό τους πολιτισμό:

A. Γλώσσα

B. Λαϊκός Πολιτισμός

1. Ύλικός πολιτισμός (τροφή, κατοικία, ένδυμασία)
2. Κοινωνικός βίος (γάμος)
3. Πνευματικός πολιτισμός (λαϊκές θρησκευτικές δοξασίες, λαϊκή ποίηση)

Σ' αυτήν τήν εργασία άξίζει νά έμβραθύνη κανείς περισσότερο από τήν έξωτερική διάιρεση, για νά σχηματίση μία σωστή εικόνα των θεωρητικών στοχασμών του Κ. Από τή στιγμή που άντικείμενο τής μελέτης είναι ό πολιτισμός και ή γλώσσα μιάς κοινωνίας πού έχει μακρόχρονη ιστορική παράδοση, ό επιστήμονας άντιμετωπίζει τό έρώτημα: από ποιά ιστορική «στιγμή» θά άρχίζει ή έρευνά του και πού θά σταματά. Ό Κ. πιστεύει ότι ή λαογραφία προτού καταλήξει συγχρονικά σε συγκριτικές και ψυχολογικές θεωρίες, όφειλε άπαραίτητα νά παρακολουθή και νά εξετάζη τις λαογραφικές εκδηλώσεις και όλες τους τις μορφές, τις αλλοιώσεις και τις μεταβολές διαχρονικά (ιστορικά). Με μία τέτοια θεώρηση ή επιστήμη τής λαογραφίας άπόκτησε ένα όλότελο καινούριο διαμέτρημα: ό επιστήμονας θεωρεί τό ιστορικό παρελθόν για νά μελετήσει τό κοινωνικό παρόν. Η «άρχαιότης» είναι άπλώς τό σημείο τής εκκίνησης στην έρευνα, και όχι τό σημείο άναφορής. Ό Κ. δέν παρουσιάζει τις εκδηλώσεις του νεοελληνικού λαϊκού πολιτισμού ως «λείψανα του παρελθόντος ζώντα εν τῷ λαῷ», αλλά άντίθετα εξετάζει τήν ίδια τους τήν οδσία, δηλ. τό γεγονός ότι αποτελούν ζωντανά στοιχεία, κοινωνικές πραγματικότητες ιδιαίτερες για τά μέλη τής κοινωνίας πού έχει τόν πολιτισμό αυτόν.

Αντικείμενο τής έρευνάς του είναι ό λαϊκός πολιτισμός και οι εκδηλώσεις του ή ιστορία των λαογραφικών φαινομένων άποτελεί μέρος τής ουσίας τους. Καθοριστικό σημείο για τήν εξέταση τής δομής και τής ιστορίας των λαογραφικών φαινομένων είναι ή άναζήτηση τής αίτίας, τής άρχης και τής συνέχειάς τους. Για τόν έλεγχο και τήν πιστοποίηση αυτών χρειάζεται ή άναδρομή στο παρελθόν—στην προκειμένη περίπτωση μέχρι τά έλληνιστικά χρόνια—πού δέν είναι για τόν Κ. άυτοσκοπός. Ύπάρχει σαφής ή πρόθεσή του νά πιστοποιη τήν αίτία και τήν άρχή των λαογραφικών φαινομένων πού πραγματεύεται, και μάλιστα άρχίζει από αυτά έπισημαίνοντας έτσι τή γενετική σημασία τής άρχης για ό,τι άκολουθεί μετά.

Τό ένδιαφέρον του Κ. στρέφεται κυρίως στο ρυθμιστικό ρόλο πού έπαιξε ή διαμόρφωση τής κοινής νεοελληνικής γλώσσας στη διαμόρφωση του λαϊκού πολιτισμού. Ξεκινά από τήν άρχή ότι ή γλώσσα είναι βέβαια μέρος του πολιτισμού, αλλά συγχρόνως είναι και τό ειδικό μέσο με τό όποίο άφομοιώνουμε τόν όμαδικό πολιτισμό. Τό σημείο άναφορής του είναι ότι ό Έλληνισμός, κατά τή διάρκεια των τελευταίων π.Χ. και των πρώτων μ.Χ. αιώνων, ύπέστη όλην εκείνη τή ζύμωση πού αλλοίωσε τήν ύφή και τή μορφή του άρχαίου ελληνικού κόσμου και προετοίμασε τή γένεση του βυζαντινού και του

νωτέρου'. Ως έναν από τους συντελεστές της ένοποίησης αυτής θεωρεί τον Χριστιανισμό. Δέχεται ότι, όπως οι τοπικές διάλεκτοι παραμερίστηκαν από την κοινή γλώσσα των Έλληνορωμαϊκών χρόνων, έτσι και οι ιδιαίτεροι πολιτισμοί των πόλεων - κρατών, όταν εξαλειφθηκε ο γνωστός παρτικουλαρισμός, ήταν φυσικό να ίσοπεδωθούν ή και να εξαφανισθούν ακόμη— με τις διαμορφώσεις αυτές δημιουργήθηκε ο κοινός λαϊκός πολιτισμός της Έλληνορωμαϊκής εποχής από τον οποίο προέρχεται με συνεχή και αδιάκοπη εξέλιξη ο νεοελληνικός λαϊκός πολιτισμός.

Το κεφάλαιο για την ελληνική γλώσσα έχει έντονη ιστορική δομή. Ως πυρήνα της νεοελληνικής γλώσσας θεωρεί την άττική κοινή και παρακολουθεί την εξέλιξή της από τον 5ο π.Χ. αιώνα και μετά. Κυρίως εξετάζει τη γένεση και την πορεία της διγλωσσίας, τη σημασία και τις συνέπειες που είχε για τον Έλληνοισμό. Για τον Κ. η λύση βρίσκεται στη σύμπτωση του γραπτού και του προφορικού λόγου: 'Η γραπτή γλώσσα του Έθνους έχει βάση μία ζωντανή διάλεκτο του, ή οποία αφού υπερίσχυσε για λόγους ιστορικούς, κοινωνικούς, γραμματολογικούς, παραμέρισε τις υπόλοιπες διαλέκτους, και πλουτίζεται διαρκώς με διάφορες λέξεις και τύπους— είτε από την αρχαιότερη γραπτή γλώσσα είτε από άλλες διαλέκτους ή από ξένες γλώσσες («δάνειες λέξεις») — και όλες αυτές τις λέξεις τις εφαρμόζει στο δικό της φθονγικό σύστημα και στη δική της γραμματική και συντακτικό. Αυτή είναι η έθνική γλώσσα.

Φυσικά η παράλληλη, ως ένα σημείο, εξέταση γλώσσας και πολιτισμού δεν άποσκοπεϊ να δώσει απάντηση στο ερώτημα αν η διαμόρφωση της κοινής γλώσσας οδήγησε στη διαμόρφωση του κοινού λαϊκού πολιτισμού, ή το αντίθετο. (Το ερώτημα εξάλλου αυτό— που επιδέχεται και βρήκε άκραιοι και ενδιάμεσες απαντήσεις— δεν περιορίζεται μόνο σε ελληνικά χρονικά και τοπικά πλαίσια, αλλά αφορά κάθε πολιτισμό όπουδήποτε της γης). Το τελικό συμπέρασμα είναι ότι είναι απαραίτητη η ένότητα του όργανου επικοινωνίας για να προβάλλει η ένότητα του πολιτισμού. 'Ετσι ιδωμένα τα θέματα αυτά αποτελούν την εφαρμογή των θεωρητικών προβληματισμών του Κ. για την δομή και την σημασία της λαογραφίας.

ΕΛΕΟΝΩΡΑ ΣΚΟΥΤΕΡΗ

Charalambos Papastathis, *The Statute of the Athonic Russian Cells' Brotherhood according to the Constitutional Laws of Mount Athos, Sofia* (άντυπο από τα Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes, τόμ. IV, Histoire, σελ. 523-528, έκδ. της Association International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes) 1969, 8ov.

Πρόκειται περί ανακοίνωσης ή όποια έγινε από τον συγγρ. στο πρώτο συνέδριο σπουδών ΝΑ Εύρώπης τον Αύγουστο του 1966 στη Σόφια. Ό συγγρ. βασίστηκε, για τη σύνταξη της ανακοίνωσης του, στο σωζόμενο τμήμα του άρχείου της ρωσικής κελιωτι-

1. 'Η θεμελιακή αυτή θεώρηση των άρχων του νεοελληνικού πολιτισμού δεν είναι καινούρια στην επιστημονική σκέψη του Κ. Τόν ίδιο δρόμο ακολούθησε άρχικά στά εισαγωγικά του μαθήματα για τη νεοελληνική λογοτεχνία στο Μετσόβιο. Άργότερα ανέπτυξε τη θεωρία του σε μία όμιλία στον «Παρνασσό» με θέμα τις σχέσεις του μακεδονικού Έλληνοισμού με το νεότερο. Τέλος την εφάρμοσε σε μία πραγματεία του για τον 'Εταπάροθeno χοροό, όπου απέδειξε την προέλευση του όνόματος αυτού της Μεγάλης Άρκτου από τα ελληνιστικά χρόνια.